

Àmbit social i criminològic

Ajuts a la investigació 2015

Programa modular en competències socials per a la resolució positiva de conflictes

Autors

Esther Luna González, Cristina Blasco Romera, Jordi Giralt Vidal, Pilar Lozano Fernández de Pinedo, Sara Marín Herrando, Elena Monllaó Manzanares, Carme Panchón Iglesias, Maria del Mar Pérez Moreso, Carmen Polo Carbayo, Edgar Rosés Benlliure i Miquel Àngel Tapias Jaén

2016

Programa modular en competències socials per a la resolució positiva de conflictes

Coordinadora: Esther Luna González

Investigadores: Cristina Blasco Romera, Jordi Giralt Vidal, Pilar Lozano Fernández de Pinedo, Sara Marín Herrando, Elena Monllaó Manzanares, Carme Panchón Iglesias, Maria del Mar Pérez Moreso, Carmen Polo Carbayo, Edgar Rosés Benlliure i Miquel Àngel Tapias Jaén Miquel Àngel Tapias Jaén

El Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada ha editat aquesta recerca respectant el text original dels autors, que en són responsables de la correcció lingüística.

Les idees i opinions expressades en la recerca són de responsabilitat exclusiva dels autors, i no s'identifiquen necessàriament amb les del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

Avís legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència de [Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 3.0 No adaptada de Creative Commons](http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/deed.ca) el text complet de la qual es troba disponible a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/deed.ca>

Així doncs, es permet la reproducció, la distribució i la comunicació pública del material, sempre que se citi l'autoria del material i el Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (Departament de Justícia) i no se'n faci un ús comercial ni es transformi per generar obra derivada.

ÍNDEX

1. Introducció	5
2. Antecedents.....	8
2.1 Programa modular de competències socials	9
3. Competències socials per la gestió positiva de conflictes	13
3.1 La formació en programes.....	16
4. Objectius.....	20
5. Metodologia	21
5.1 Disseny de la investigació	23
5.2 Instrument de recollida d'informació	27
5.2.1 Qüestionari	27
5.3 Necessitats formatives dels tècnics de medi obert	28
5.4 Orientacions pedagògiques per a l'aplicació del programa	33
6. Límits.....	37
7. Conclusions	38
8. Propostes	39
9. Referències bibliogràfiques.....	41

Annexos en documents separats

ANNEX 1:

1. Programa modular grupal.....	2
1.1 Competències d'interacció.....	4
1.2 Competències cognitives.....	6
1.3 Competències afectives.....	7
1.4 Estructura del programa modular.....	8
1.5 Objectius.....	10
1.6 Metodologia.....	11
1.7 Activitats.....	13
1.8 Mòduls i sessions del programa grupal.....	14
1.9 Material per joves.....	280
1.10 Avaluació	280
1.11 Material de suport.....	282

ANNEX 2:

1. Programa modular individual.....	1
1.1 Material per joves.....	221
1.2 Avaluació.....	221
1.3 Material de suport.....	221

ANNEX 3: Material per a joves (programa grupal)..... 1-104

ANNEX 4: Material per a joves (programa individual)..... 1-99

ANNEX 5: Documentació relativa al programa

5.1 Qüestionari de necessitats formatives.....	2
5.2 Document de compromís.....	4
5.3 Document informatiu del programa a les famílies.....	5
5.4 Autorització sortida i cessió drets imatge.....	8
5.5 Instruments d'avaluació	11

1. Introducció

La recerca que s'exposa en el present informe té el seu focus d'interès en fer participar als joves infractors en el seu propi procés d'aprenentatge. D'aquesta manera ens assegurem dues qüestions clau: aquests joves assumeixen els seus compromisos en l'acció educativa i els professionals realitzen un acompanyament socioeducatiu per tal de possibilitar les condicions necessàries (personals, familiars i de l'entorn) per progressar. En aquest sentit la figura de tècnic de medi obert a justícia juvenil és una peça clau que pot contribuir al desenvolupament social dels joves, donant suport i motivant a l'adolescent davant la presència de dificultats i de reptes, identificant aquells comportaments prosocials per reforçar-los, així com detectant aquelles necessitats per tal de donar resposta. De la mateixa manera, la intervenció del tècnic de medi obert permet donar un tractament multifocal a l'acció educativa centrada en el jove, al trobar-se en coordinació amb altres agents (professorat, família, centres residencials d'acció educativa, etc.) que a la vegada també procuren per fomentar l'aprenentatge en competències per a la resolució positiva de conflictes.

En aquest sentit, es reflexiona sobre la necessitat de no perdre de vista la naturalesa educativa de tot el procediment judicial, dels programes, del conjunt de professionals i de la metodologia que es necessita per aconseguir la missió que tenen encomanada els serveis de justícia juvenil. La finalitat bàsica és promoure la integració i la reinserció social dels menors i dels joves que es troben dins el sistema de justícia juvenil, mitjançant els programes corresponents que han de tenir un caràcter fonamentalment educatiu i inclusiu.

Des de l'òptica del treball educatiu, és important no oblidar alguns elements conceptuals que es van introduir fa uns quants anys amb la posada en marxa de la Llei 11/1985, derogada per tot el conjunt normatiu posterior, però que va permetre introduir canvis transcendents en la consideració del menor infractor. Entre altres aspectes es poden destacar:

- La consideració que l'individu es troba en constant evolució i que necessita ajuda per evolucionar positivament.

- Es descarta la predeterminació d'un individu sense tenir possibilitat de canvi.
- Reconeix que una intervenció educativa adequada pot normalitzar el procés personal del menor o jove.
- Posa èmfasi i regula la implicació del menor o jove i de la seva família en el procés educatiu del seu fill o filla.
- Posa accent a la funció educativa que han de realitzar els diferents professionals. La tasca professional no es limita exclusivament al control.
- La incorporació a la societat com a objectiu dels programes d'actuació fa necessari treballar les dimensions personal (projecte educatiu individualitzat), grupal (programa educatiu corresponent a la mesura judicial), entorn (programes de desenvolupament i implicació amb la comunitat).

Un dels interrogants que es plantegen actualment en l'àmbit de la justícia de menors és, a partir de quina metodologia individual i grupal, es pot trobar l'equilibri entre els aspectes legals i els aspectes educatius.

Els programes educatius corresponents a les mesures judicials, han de proporcionar una atenció continuada, intensiva i individualitzada compaginant també la reinserció o incorporació futura a la xarxa social normalitzada. Aquests programes educatius han de contemplar diferents eixos d'actuació (Pla director de justícia juvenil, 2004-2007):

- Les persones afectades (la intervenció sobre els menors o joves, el suport a les famílies i l'atenció a les víctimes).
- La justícia (el marc normatiu i la relació amb els òrgans de la jurisdicció de menors).
- La comunitat (proximitat, acció concertada i implicació cívica).
- La gestió (el model organitzatiu i els recursos humans i materials).
- L'avaluació (anàlisi de l'eficàcia i seguiment dels resultats i impactes del sistema).

Per tal de garantir que els programes educatius promoguin la reinserció, cal dotar als joves d'eines i estratègies per al desenvolupament de les competències socials. L'aprenentatge d'aquestes competències és especialment rellevant per a la superació de certes conductes de risc (consum de tòxics, falta d'ajust a contextos formatius o laborals, la pressió de grup, agressivitat, etc.) que predisposen al jove a cometre nous actes delictius. Certament, el domini de competències de caire social facilita l'afrontament d'aquestes circumstàncies de risc ja que l'adolescent disposa d'eines que li permeten desenvolupar-se de manera saludable i positiva amb el seu entorn. Des de fa anys que en diferents contextos, escolar i justícia juvenil, es treballa per fomentar valors, competències i habilitats socials en els adolescents, per tal que assoleixin un benestar personal i social.

Des de la inquietud i voluntat de millorar en l'acció socioeducativa que es realitza des de l'àmbit de la justícia juvenil, es proposa reelaborar un programa de competències socials per la gestió positiva dels conflictes. Aquest programa se'n deriva d'una recerca anterior i, en aquesta segona fase, es pretèn reelaborar-lo en funció dels resultats obtinguts en la recerca anterior. Aquesta reelaboració ha estat realitzada per un equip interdisciplinari format per tècnics i coordinadors dels equips de medi obert 2, 3 i 4 de Barcelona i professorat docent investigador de la Facultat d'Educació de la Universitat de Barcelona.

2. Antecedents

En el marc de la convocatòria “Beques per a la recerca, estudis i anàlisi” de 2013 del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada del Departament de Justícia, es va dur a terme una recerca de caire avaluatiu que tenia com a objectiu l'elaboració i la validació d'un programa de competències socials per a menors/joves que estan amb mesura de llibertat vigilada i tasques socioeducatives. Aquesta investigació ens va permetre dissenyar un programa de 8 sessions on es treballaven les competències socials, el qual es va validar a través de la seva aplicació a cinc grups de joves de medi obert, en la que van participar un total de 8 investigadors, 5 tècnics de medi obert, 2 coordinadors de medi obert i 33 menors/joves amb mesures de llibertat vigilada i tasques socioeducatives principalment. Tot i l'exhaustivitat de la investigació, el treball rigorós que es va dur a terme i l'extens i complex pla de treball en un període de 10 mesos, va tenir un resultat final satisfactori. L'equip que va dur a terme aquesta investigació entén que la recerca no només afavoreix la producció del coneixement, sinó que ha de permetre un impacte de millora i creixement en l'àmbit al qual fa incidència, establint llaços col·laboratius entre l'esfera acadèmica i científica (universitat) i l'àmbit professional i d'intervenció (tècnics i coordinadors de medi obert).

Per aquest motiu, presentem una continuïtat d'aquesta primera investigació amb un equip mixt, ja que, tot i que la investigació evidenciava resultats interessants i d'especial rellevància a tenir en compte, així com un programa força treballat i elaborat donada la seva validació minuciosa i exhaustiva; també presentava una limitació que, a la vegada, se'ns plantejava com a repte en format dicotòmic: la necessitat d'un major aprofundiment en les competències socials per a la resolució de conflictes ampliant sessions; però, en contraposició, ens trobàvem que, aquest “ampliar sessions”, era incompatible amb les característiques que té el medi obert, donat que un gran volum de sessions dificulta el poder garantir la continuïtat. A més, també es reprèn la proposta, i a la vegada necessitat, d'una formació prèvia als tècnics per a una major efectivitat en l'aplicació del programa; així com introduir el disseny de sessions individuals que siguin intercalades amb les sessions grupals (ambdós tipus de sessions en el marc del programa).

Per tant, plantejem una investigació de caire **innovador i pedagògic** que permeti elaborar un programa modular que respongui a les necessitats detectades i a la realitat a la qual va destinada, combinant sessions individuals i grupals, i orientacions pedagògiques - formatives per a la seva aplicació.

El concepte de la intervenció educativa amb menors en la "jurisdicció de menors" combina dues variables: variables legals i variables educatives amb la finalitat d'evitar l'exclusió social i la reincidència en el delictes.

Aquesta intervenció educativa en la jurisdicció de menors es caracteritza per l'equilibri entre aspectes legals i educatius. L'objectiu fonamental de la intervenció educativa és la incorporació de les persones en els seus propis processos d'aprenentatge perquè arribin a aconseguir un desenvolupament integral i una reincorporació positiva a la societat. Aquesta incorporació assegura, per una banda, que aquestes assumeixen els seus compromisos en l'acció educativa i, per altra, que els professionals realitzen un acompanyament socioeducatiu per tal de possibilitar les condicions necessàries (personals, familiars i de l'entorn) per progressar. Per tant, cal tenir present la naturalesa educativa de tot el procediment judicial, dels programes, del conjunt de professionals i de la metodologia que es necessita per aconseguir la missió que tenen encomanada els serveis de justícia juvenil. En aquest sentit, s'entén que la finalitat bàsica és promoure la integració i la reinserció social dels menors i dels joves que es troben dins del sistema de justícia juvenil, mitjançant els programes corresponents que han de tenir un caràcter fonamentalment educatiu.

Amb la recerca anterior hem pogut donar resposta a l'interrogant que es planteja actualment la justícia de menors: a partir de quina metodologia (individual o grupal) es pot trobar l'equilibri entre els aspectes legals i educatius. Ara, un altre interrogant se'ns planteja: *quina estructura de programa és compatible i pot donar resposta a les necessitats dels menors/joves i a les necessitats de justícia juvenil?*

2.1 Programa modular de competències socials

La necessitat i l'adequació d'un programa de competències socials amb menors/joves en medi obert ha quedat palesa en el *projecte tècnic de medi*

obert, a l'apartat eines, recursos i tècniques d'intervenció (7.4). De la mateixa manera que els resultats de la recerca anterior evidencien la importància i l'impacte que té en els menors/joves aplicar programes a nivell grupal:

- És una oportunitat d'establir vincles entre el professional de medi obert i el jove des d'un altre rol.
- Permet que els joves prenguin consciència, reflexionin sobre els temes tractats, se'ls obre una nova mirada.
- L'aprenentatge recau en conèixer i entendre el procés de resolució de conflictes, adquireixen majors i millors arguments per explicar-ho.
- El programa dóna eines als joves per treballar qüestions de les competències socials que a nivell individual són més complicades d'abordar. Cal reforçar amb treball individual els continguts treballats.
- La potència de la reflexió individual vers el grup: el que diu el company té més impacte que el dit pel tècnic.
- Permet un clima diferent i millor en el treball individual.

Tot i les evidències de l'adequació de treballar les competències socials per a la resolució de conflictes a partir d'un programa a nivell grupal amb les característiques que es presenten en l'informe perquè respongui a les necessitats i interessos del context, es planteja el repte que es manifestava anteriorment: les competències socials és un tema molt ampli i complex que requereix d'un major aprofundiment que vagi més enllà de les 8 sessions que es plantegen en el programa; es valora que l'ideal són 15 sessions grupals. Però, a la vegada, les característiques pròpies de medi obert (com la durada de la mesura que ha de complir el jove) impedeixen poder aplicar un programa tan extens. Ens trobem davant una necessitat real que és, a la vegada, incompatible amb el seu propi context.

El projecte que es presenta pretén donar resposta a aquest repte amb la proposta d'un programa modular. Aquest programa modular de competències socials per a la resolució de conflictes està format per 3 mòduls:

1. Mòdul Interacció (5 sessions grupals+5 sessions individuals)
2. Mòdul Cognitiu (6 sessions grupals+6 sessions individuals)
3. Mòdul Emocional (5 sessions grupals+5 sessions individuals)

Els mòduls són independents entre sí i persegueixen objectius propis cada un d'ells. Cada mòdul està format per 5 o 6 sessions grupals que s'alternen amb 5 o 6 sessions individuals. Per tant, la durada total de cada un dels mòduls és de 10 o 11 sessions; i la durada màxima del programa és un total 32 sessions (16 grupals i 16 individuals)¹.

El programa és un programa "obert" que es podrà aplicar tot sencer, és a dir, els 3 mòduls, o bé es poden aplicar 1 o 2 mòduls de forma independent: mòdul interacció i/o mòdul cognitiu i/o mòdul emocional. L'aplicar un mòdul, dos o tres ens ho marcarà la necessitat que tingui el grup de menors/joves, l'interès del tècnic i la durada de la mesura.

Què ens permet un programa modular?

- Flexibilitzar l'aplicació de programes al context de medi obert.
- Respondre millor a les necessitats i característiques del grup.

Cal destacar que el disseny d'aquest programa modular contempla dues sessions que es realitzen independentment que s'apliqui un mòdul, dos o tres:

- *Presentació.* Es considera clau realitzar una presentació del programa per tal d'indagar sobre quines expectatives tenen els menors/joves i identificar el nivell de coneixement i domini que tenen sobre els continguts a treballar.
- *Cloenda, celebració i reconeixement.* El tancament del programa amb un recordatori de com estàvem inicialment, en quin punt ens trobem en finalitzar el programa en torn als aprenentatges; i la celebració i el reconeixement de la

¹Cal destacar, tal i com es presenta més endavant, que a més a de les sessions del mòdul, hi ha una sessió de presentació a l'inici i dues de reconeixement i celebració al final dels mòduls. Per tant, si s'aplica el programa en la seva totalitat, són 35 sessions. Aquestes sessions (presentació, reconeixement i cloenda) es realitzen independentment que s'apliqui un, dos o tres mòduls.

tasca realitzada. Aquesta sessió suposa reflexionar sobre tot el procés d'aprenentatge, els continguts apresos, els objectius assolits i reforçar positivament, a través de la celebració i el reconeixement, aquests aprenentatges.

D'altra banda, tal i com es plantejava anteriorment, els resultats de la investigació anterior posen de relleu la necessitat d'una formació prèvia pels tècnics que duran a terme l'aplicació del programa. Aquesta *formació ha de tenir un caire experiencial, pràctic, dinàmic i que enforteixi al tècnic com a dinamitzador en les sessions.*

Per tant, la proposta de recerca que realitzem respon, d'una banda, al repte plantejat a la recerca anterior com a limitació de la investigació i, d'altra banda, a la proposta de millora plantejada també en l'informe. Això suposa un impacte en el treball de medi obert en la mesura que respon a una necessitat i supera les dificultats que a la vegada presenta aquesta necessitat.

D'altra banda, el programa modular s'elabora amb un equip d'investigadors complex i interdisciplinar: professorat acadèmic de la Facultat d'Educació de la Universitat de Barcelona, educadors de Serveis Socials i tècnics i coordinadors dels equips de medi obert de la gerència de Barcelona comarques. La creació d'un equip d'aquestes característiques ha estat com a resultat de la recerca avaluativa anterior en la qual s'emmarca l'actual; donat que entenem l'avaluació com un procés formatiu dels i de les participants que formen part de l'equip. Aquest nou equip suposa una riquesa en l'elaboració del programa, amb un objectiu comú dels professionals de l'àmbit a nivell d'intervenció i a nivell teòric i d'investigació; aspecte que garanteix un programa real, ajustat a les necessitats i que respon al context immediat.

3. Competències socials per a la gestió positiva de conflictes

Una definició de competències socials en la que la majoria dels estudiosos del tema es posarien d'acord, es la que fa referència a la capacitat per mantenir bones relacions amb altres persones.

Resulta obvi que els éssers humans necessitem als altres per a desenvolupar-nos com a persones, per tant, la capacitat per relacionar-se i comunicar-se amb altres és clau. Aspectes com el treball en equip, la cooperació i la col·laboració es troben estretament lligats a una bona sintonia comunicativa i relacional.

Malgrat que el concepte de competència podríem dir que es troba en revisió constant, l'identifiquem com la capacitat de posar en pràctica de manera integrada tots aquells coneixements adquirits, aptituds i trets de personalitat que permetin resoldre situacions diverses.

Bisquerra i Pérez (2007:3) la defineixen com “la capacitat per mobilitzar adequadament el conjunt de coneixements, capacitats, habilitats i actituds necessàries per realitzar activitats diverses amb cert nivell de qualitat i eficàcia”.

Diferents autors remarquen aquesta capacitat d'utilitzar coneixements i habilitats en contextos i situacions diferents on, a més del saber i del saber fer, s'inclou també el saber ser i el saber estar.

Revisant el concepte de competència social trobem que nombroses vegades s'utilitza com a sinònim de competència social, el d'habilitat social. Se'ns dubte la competència s'ha d'entendre en un sentit més ampli que engloba com hem dit anteriorment coneixements i habilitats, però també comprensió, reflexió i discerniment.

Les competències socials incorporen dimensions cognitives i emocionals que s'han de traduir en comportaments congruents valorats adequadament per la comunitat. Comportaments que afavoreixen l'adaptació, la percepció d'autoeficiència, l'acceptació dels altres i el benestar. Implica, per tant, la sociabilitat, saber relacionar-se amb els altres, correspondre de manera adequada a determinades demandes socials, de forma reflexiva i amb sentit.

L'aprenentatge d'aquestes competències és especialment rellevant a l'adolescència, un moment vital de transició al món adult, on els nois i les noies comencen a enfrontar-se als diferents reptes de la vida. En la interacció entre ambient i persona entren en joc les competències que hom disposa, i que són resultat dels aprenentatges socials i emocionals de l'individu.

Partint d'aquesta premissa l'individu competent serà aquell que resistirà millor les pressions de l'exterior i es relacionarà amb l'entorn de forma positiva i adaptada (Rutter, 2007) sense infringir la llei o sense donar mostres de comportaments transgressors.

Competències i aprenentatge esdevenen un binomi indissociable. La millora de les competències socials té una relació directa en la manera de fer front i de resoldre els conflictes positivament. En aquest sentit, dominar habilitats socials bàsiques² com la comunicació efectiva, el respecte, les actituds prosocials i l'assertivitat, tindran una incidència en la prevenció i la solució de conflictes³.

El conflicte és inherent a la persona i forma part del procés de desenvolupament personal. Solament reconeixent la seva existència es prendrà consciència i es mobilitzaran recursos, tant interns com externs, per intentar fer-li front i àdhuc resoldre'l.

En tot conflicte intervenen afectes, valors i normatives. En el procés d'ensenyament/aprenentatge, fonament de la convivència que permet la transmissió d'un conjunt de sabers significatius per a la societat d'una època determinada, hi ha encreuaments entre històries personals, familiars, grupals i institucionals. Les percepcions i les actituds de tots aquests sectors en el compliment de les normes, les transgressions i les sancions, de vegades no resolen les causes i la gènesi dels conflictes.

El sistema de justícia juvenil ha d'aconseguir l'equilibri entre el control, l'educació i la integració dels nois i noies que han infringit la llei, en els supòsits que aquesta determina. Seguint el principi d'interès superior del noi o noia i, entre

²50 Habilidades Sociales Básicas (Goldstein, A.P. et al 1989)

³Capacitat per identificar situacions, capacitat per gestionar i regular emocions personals i col·lectives.

altres, tots els articles que formen part de la Convenció sobre els Drets dels Infants (ONU, 1989), s'ha de seguir treballant a partir del model de justícia restauradora, que incorpora nous aprenentatges de responsabilitat tant personal com social. El principal repte del sistema de justícia en general, i del juvenil en particular, és contribuir a que les persones que han comès delictes no reincideixin i aconseguixin una bona integració a la societat (Panchón, Heras, Pruna, 2008).

Per tant, aprenentatges adquirits pels joves que dificulten la relació i la comunicació, a partir de la interacció amb els educadors i tècnics que temporalment es fan càrrec del seu seguiment i intervenció socioeducativa, s'han de poder reconduir a partir de nous processos de formació que permetin l'adquisició de nous comportaments pel canvi.

Des d'aquesta perspectiva queda avalada la necessitat d'introduir en contextos de desenvolupament dels adolescents la promoció d'habilitats i competències socials. En els últims anys es treballa per fomentar valors, competències i habilitats socials a partir de models de promoció de recursos que estan basats en el concepte de desenvolupament positiu de l'adolescent a partir de programes creats tenint en compte els resultats d'investigacions sobre el benestar psicològic en l'adolescència (Vázquez i Hervás, 2008).

Gran part del nostre comportament social s'explica per les conseqüències del mateix i està molt relacionat amb l'ambient on es desenvolupen les persones. Una manera d'actuar conflictiva o encertada està determinada en funció de les competències socials que es disposen a l'hora d'estimular a cercar altres maneres d'intentar fer les coses. A mesura que els adolescents i joves adquireixen competències socials, s'observen les conseqüències positives en el seu comportament, en la regulació emocional, el benestar subjectiu i la resiliència (Saarni, 2000).

La formació a adolescents i joves sobre competències socials orientada a la resolució positiva dels conflictes s'ha d'enfocar des d'una perspectiva sistèmica, molt individualitzada segons les seves característiques, molt propera a la seva realitat quotidiana i necessàriament connectada amb el programa formatiu i

laboral que s'hagi dissenyat, per aconseguir una taxa d'eficàcia en els programes i una reducció de la reincidència.

L'acció educativa no es redueix exclusivament a una activitat tècnica que pot ser repetitiva, és una relació estreta entre professional i jove que ha de constituir una veritable relació educativa d'ajuda. Per això resulta fonamental que el conjunt de professionals que es relaciona amb adolescents i joves rebi una preparació en aquestes àrees perquè puguin comprendre i millorar la personalitat bàsica dels nois i noies amb els que treballen.

S'ha de tenir en compte l'efecte multiplicador i els avantatges que comporta la formació de professionals que centren la seva activitat en el canvi educatiu des dels propis subjectes d'atenció.

3.1 La formació en programes

La formació dels professionals que aprenen i practiquen simultàniament els continguts i els aspectes pedagògics relacionats amb les àrees del coneixement ordenat de l'aprenentatge de les competències socials per als nois i noies, contribuirà de manera molt efectiva a aportar recursos perquè situacions negatives es converteixen en oportunitats per a generar canvis. Canvis a partir de la pràctica, l'experiència i l'acció, a partir de l'aprenentatge vivencial.

L'aprenentatge vivencial o experimental consisteix en aprendre –fent, a partir de la pràctica i de la reflexió sobre ella. Aquest tipus d'aprenentatge combina elements com la reflexió dels fets presentats o del que s'està fent, la interpretació-conclusió i la transferència d'allò que s'ha après a altres situacions similars.

Segons l'Associació per a l'Educació Experiencial (AEE, 1995)⁴ l'aprenentatge vivencial és un procés mitjançant el qual els individus construeixen el seu propi coneixement, adquireixen habilitats i destaquen els seus valors, directament des de l'experiència.

⁴AEE. Association of Experimental Education

Seguint amb aquesta Associació (2006) l'aprenentatge vivencial-experiencial, es considera una metodologia on els formadors dissenyen activitats que submergeixen als participants en l'experiència directa i els ajuda a desenvolupar habilitats, a augmentar coneixements i a clarificar valors i destaca també la importància de la utilització d'aquest tipus d'aprenentatge en el treball grupal.

Els punts forts que s'atribueixen a la utilització d'aquesta metodologia són: l'acceptació, el compartir, la presa de decisions i la responsabilitat. Amb la pràctica de l'aprenentatge vivencial es crea un clima on s'aconsegueix la predisposició de les persones a l'acceptació de les regles del joc, on els participants compartiran la mateixa experiència, prendran decisions individuals i grupals i es responsabilitzaran dels resultats obtinguts.

El treball en grup resulta molt interessant, aporta el que s'anomena "estat de flux grupal", on cada individu aporta la seva habilitat per respondre a cadascuna de les experiències que s'inclouen en el programa i recau sobre el formador la detecció i la conducció dels diferents elements que sorgeixen, per orientar-los en el mateix moment o treballar-los en posteriors sessions tant grupals com individuals. Una intervenció socioeducativa que ha de permetre treballar tant a nivell grupal, mitjançant la dinamització de grups, com de manera individualitzada, mitjançant la tutoria. Una intervenció socioeducativa que no serà possible si no pot establir i mantenir un clima facilitador, que estimuli i proporcioni seguretat a la persona que s'està atenent.

En definitiva, es tracta d'establir una relació i una comunicació amb els adolescents i joves que permeti desenvolupar un treball educatiu perquè arribin a tenir una comprensió més àmplia del seu món (intern i extern) i dels seus conflictes, amb l'objectiu de poder elaborar-los (Panchón, 1998).

Després del que s'ha exposat, les preguntes que sorgeixen són: com desenvolupar competències professionals per poder dur a terme aquesta tasca? Com obtenir millors resultats amb menys energies?

Si entenem la competència professional com aquell conjunt integrat i complex de coneixements, capacitats, habilitats, destreses i comportaments laborals, considerats en un sentit molt ampli que es posen en joc en l'execució d'una

determinada activitat laboral (CAE/URV, 2012)⁵, són moltes les classificacions i definicions que es troben però podem agafar com a referència les aportacions europees.

Són 10 les competències professionals que en entorns educatius⁶ destaca el model europeu i en les que s'hauria de fer especial èmfasi. Competències professionals que es classifiquen des del saber fins el saber estar i que són les següents:

- competència científica (saber)
- competència intra e interpersonal (saber ser)
- competència didàctica (saber fer: què)
- competència organitzativa i de gestió (saber fer: què)
- competència en gestió de la convivència (saber fer: què)
- competència en treball en equip (saber fer: com)
- competència en innovació i millora (saber fer: com)
- competència comunicativa i lingüística (saber fer: com)
- competència digital (saber fer: com)
- competència social-relacional (saber estar)

Aprofundir en les competències professionals dels educadors i tècnics, a partir de la formació i d'unes condicions òptimes de treball, és un factor clau per a l'impuls, el desenvolupament i la millora de tota les activitats de seguiment i de control que han de dur a terme.

La formació també contribueix a resoldre l'etern dilema sobre si els professionals constitueixen una eina per a la transformació o exclusivament per al control

⁵Centre d'Atenció a l'Estudiant. Universitat Rovira i Virgili. 2012

⁶Inicialment enfocat a l'escola o centres educatius però que s'ha anat extenent i adaptant a tot el que es considera contextos d'acció educativa en el que intervenen adolescents i joves en processos i/o programes formatius.

social. El que s'ha de garantir però és que es programin les accions formatives adients que permetin la capaciació professional davant les noves necessitats que genera el context social, contínuament canviant.

Accions formatives que aportin al conjunt de professionals la competència per al treball amb les persones, fomentant l'autonomia dels participants en el seu propi procés educatiu.

No es pot oblidar que un dels objectius de la seva tasca professional és la creació d'entorns d'aprenentatge que possibilitin el canvi perquè els nois i noies puguin dotar-se d'un projecte de vida valuós i que puguin dur-lo a la pràctica.

4. Objectius

El plantejament global que emmarca aquesta recerca respon a una investigació *d'innovació pedagògica i de continuació de la recerca anterior* amb una doble vessant formativa: pels joves (programa modular amb sessions individuals i grupals combinades) i pels tècnics (orientacions pedagògiques per a l'aplicació del programa). D'acord amb els temes d'interès que s'estableixen a la convocatòria, aquest projecte s'enquadra dins "els projectes d'innovació en l'àmbit comunitari", suposa una investigació que combina "innovació i recerca" i "implica un aprofundiment en temes de recerca tractats en la convocatòria anterior valorada positivament".

En aquesta línia d'innovació pedagògica i d'impacte a la comunitat i d'acord amb la proposta de programa plantejada anteriorment, aquesta investigació pretén:

Objectiu general

Ampliar el programa de competències socials pels joves que estan amb mesura de llibertat vigilada i tasques socioeducatives amb un format modular per a una òptima adequació a les necessitats de medi obert, acompanyat d'orientacions pedagògiques per a la seva aplicació.

Objectius específics

1. Ampliar el programa des del plantejament teòric de les competències socials definides i a partir dels resultats obtinguts, limitacions i proposta a l'anterior recerca.
2. Identificar les necessitats formatives dels tècnics per a la seva aplicació.
3. Elaborar orientacions pedagògiques per a l'aplicació del programa⁷.

⁷El projecte inicial plantejava "elaborar orientacions pedagògiques-formatives per l'aplicació del programa". Donat que al llarg de l'execució de la recerca s'ha dut a terme la formació als tècnics en medi obert sobre el programa dissenyat, reelaborem l'objectiu donant resposta exclusivament a les orientacions pedagògiques i no a les orientacions formatives.

5. Metodologia

El pla de treball que respon a aquests objectius s'ajusta a un *model d'innovació i recerca* (dos binomis indispensables per promoure el canvi i la transformació en el context), de caràcter participatiu i des d'una triple consideració:

- es parteix d'un concepte d'innovació pedagògica que es defineix per *oposició i contrast a una situació habitual* modificant el sistema de relacions entre joves-tècnics-contingut.
- la recerca té un valor fonamental per a l'adequació de la innovació a la realitat. D'una banda, aquest projecte és *fruit dels resultats d'una recerca anterior*. I, d'altra banda, en aquest projecte es proposa realitzar un *diagnòstic de les necessitats formatives dels agents* a qui va destinada l'aplicació del programa per tal de poder donar una resposta més real i acurada a la realitat investigada.
- *Versió grupal i individual del programa modular i a la versió grupal es contempla la combinació de treball individual amb sessions grupals*. Entre ambdós tipus de sessions hi ha un fil conductor que vincula els continguts treballats en les sessions grupals amb les individuals. A més, es preveu un registre del que es treballa i sorgeix a nivell de grup per tal de poder treballar de forma més individualitzada i personalitzada en les sessions individuals.

D'acord amb De la Torre (1997), la innovació és entesa, en termes de resultats, com un dels nivells més alts de la creativitat. Integra categories com iniciativa, inventiva, originalitat, disposició al canvi, acceptació del risc, procés adaptatiu però, sobretot, col·laboració i disposició a compartir valors, projectes, processos, actuacions conjuntes i propostes avaluatives. De la mateixa manera que compartim la definició que realitza Richland (citada per Moreno, 1995: 11): "la innovació és la selecció, organització i utilització creatives de recursos humans i materials de maneres noves i pròpies que donin com a resultat la conquesta d'un nivell més alt en relació a les metes i objectius prèviament marcats."

D'altra banda, una innovació, per ser considerada com a tal, necessita *tenir una durada, un alt índex d'utilització i estar relacionada amb millores substancials de la pràctica professional*; això estableix la diferència entre simples novetats (canvis superficials) i l'autèntica innovació.

Entenem *la innovació com a procés* perquè suposa la conjunció de fets, persones, situacions i institucions, actuant en un període de temps en el que succeeixen diverses accions, no necessàriament en un ordre determinat, per fer possible l'assoliment de la finalitat proposada:

- Està *associada a fets que es donen en el temps*; si bé són fets que passen orientats per una planificació i un procés de reflexió previs, la innovació es reflecteix en una pràctica educativa.
- *Implica a persones i institucions en diversos nivells*: com a creadors, com a prenedors de decisions, com a realitzadors, com a avaluadors, podent recaure en les mateixes persones o institucions una funció múltiple. El fonamental és que, tant les persones com les institucions implicades en qualsevol dels nivells anomenats, realment comparteixin, de manera substancial, l'interès per la innovació i el convenciment que pot donar lloc a una transformació important.
- *Implica transformacions en les pràctiques*: materials de treball, programes, hàbits, actituds, efectivitat en les accions, dinàmica institucional, etc.
- *Vinculada a solució de problemes*, ja sigui que el problema s'entengui en termes de necessitats que demanden una solució, o d'intenció de tenir accés a millors nivells de desenvolupament propiciant un apropament cada vegada major als objectius proposats.
- En conjunt *constitueix un sistema* en el que s'integren diversos elements per originar una dinàmica que faci operatiu i eficaç el procés de generació, introducció, seguiment i avaluació de la innovació.

Entre els tres models d'innovació processual proposats per Huberman (1973) i Havelock i Huberman (1980) ens situem en el *model d'investigació i*

desenvolupament. Aquest model contempla el procés com una seqüència racional de fases, per la qual una invenció es descobreix, es desenvolupa, es produeix i es difon. La innovació s'analitza com un conjunt de dades i teories que són després transformades en idees per productes i serveis útils en la fase de desenvolupament. El coneixement es produeix i es procura per tots els mitjans difondre'l entre aquells als que pugui ser d'utilitat.

Aquest model presenta un enfocament lògic i racional de la innovació que és congruent amb la investigació proposada perquè supera els reptes que aquest model planteja:

- Aquest projecte d'innovació que es presenta és resultat d'un producte final amb un acurat procés de planificació que condueix de la teoria a la pràctica.
- En aquest cas, sí que la innovació és generada per experts, tant de la vessant teòrica com de la pràctica professional.

5.1 Disseny de la investigació

El projecte comprèn cinc fases diferenciades:

FASE 1. Constitució de l'equip de treball investigador (desembre 2014-febrer 2015)

L'equip de treball del projecte és interprofessional, interdisciplinari i complex perquè incorpora a diversos professionals implicats en la tasca educadora dels menors/joves (tècnics i coordinadors de medi obert i educadors de serveis socials) i a professorat-investigador de la Facultat d'Educació de la Universitat de Barcelona; ambdós col·lectius experts en la temàtica, uns des de la perspectiva més teòrica i d'altres des d'un sentit més pràctic i d'intervenció.

En aquesta 1a fase es tracta de construir una comprensió comuna que ens serveixi de base teòrica i pràctica per desenvolupar el projecte. Per això cal, a l'inici, dedicar un temps al fet que tots els membres de l'equip es coneguin mútuament, a organitzar-se internament i establir calendaris que permetin dur a

terme el projecte. La seva operativització pràctica implicarà com a mínim una trobada conjunta mensual per establir-se com a grup de treball motor i efectuar les tasques corresponents. A més, també es tractarà la constitució de comissions internes, dins del mateix equip, per desenvolupar l'estudi de temàtiques específiques i assumir tasques metodològiques concretes (per exemple, la creació del qüestionari o l'elaboració dels diferents mòduls del programa).

FASE 2. Ampliació del programa modular (març-juny 2015)

Al llarg d'aquesta fase es dissenyarà el programa modular a partir de les 8 sessions validades en l'anterior recerca i tenint en compte els resultats obtinguts. Es treballarà seguint les mateixes comissions internes proposades en l'anterior fase; de tal forma, que cada comissió s'encarregarà de dissenyar les activitats d'un mòdul del programa (tant les sessions individuals com grupals) que es posarà en comú en gran grup (11 investigadors) amb presentacions i sessions de debat i intercanvi per a la seva validació.

El primer producte resultant d'aquest treball en equip serà el programa modular en competències socials dirigit a menors/joves amb mesura de llibertat vigilada i tasques socioeducatives, en funció del marc teòric anteriorment presentat i dels resultats de la investigació anterior.

FASE 3. Identificar necessitats formatives (juliol-agost 2015)

Durant aquesta fase es diagnosticaran les necessitats formatives dels dinamitzadors amb l'objectiu de facilitar l'aplicació del programa com a resposta a les necessitats detectades.

Aquest diagnòstic implicarà:

- L'elaboració i l'aplicació d'un qüestionari als tècnics de medi obert de Catalunya.

FASE 4. Orientacions pedagògiques (setembre-octubre 2015)

En aquesta fase s'elaboraran un recull d'orientacions pedagògiques necessàries per a una formació en l'aplicació del programa. Aquestes orientacions seran fruit

dels resultats obtinguts en l'anàlisi dels qüestionaris realitzat en l'anterior fase. Cal destacar que en aquestes orientacions pedagògiques es tindran en compte dos nivells en la formació: el contingut del programa (els continguts que s'aborden) i la metodologia (de quina manera s'aborden aquests continguts).

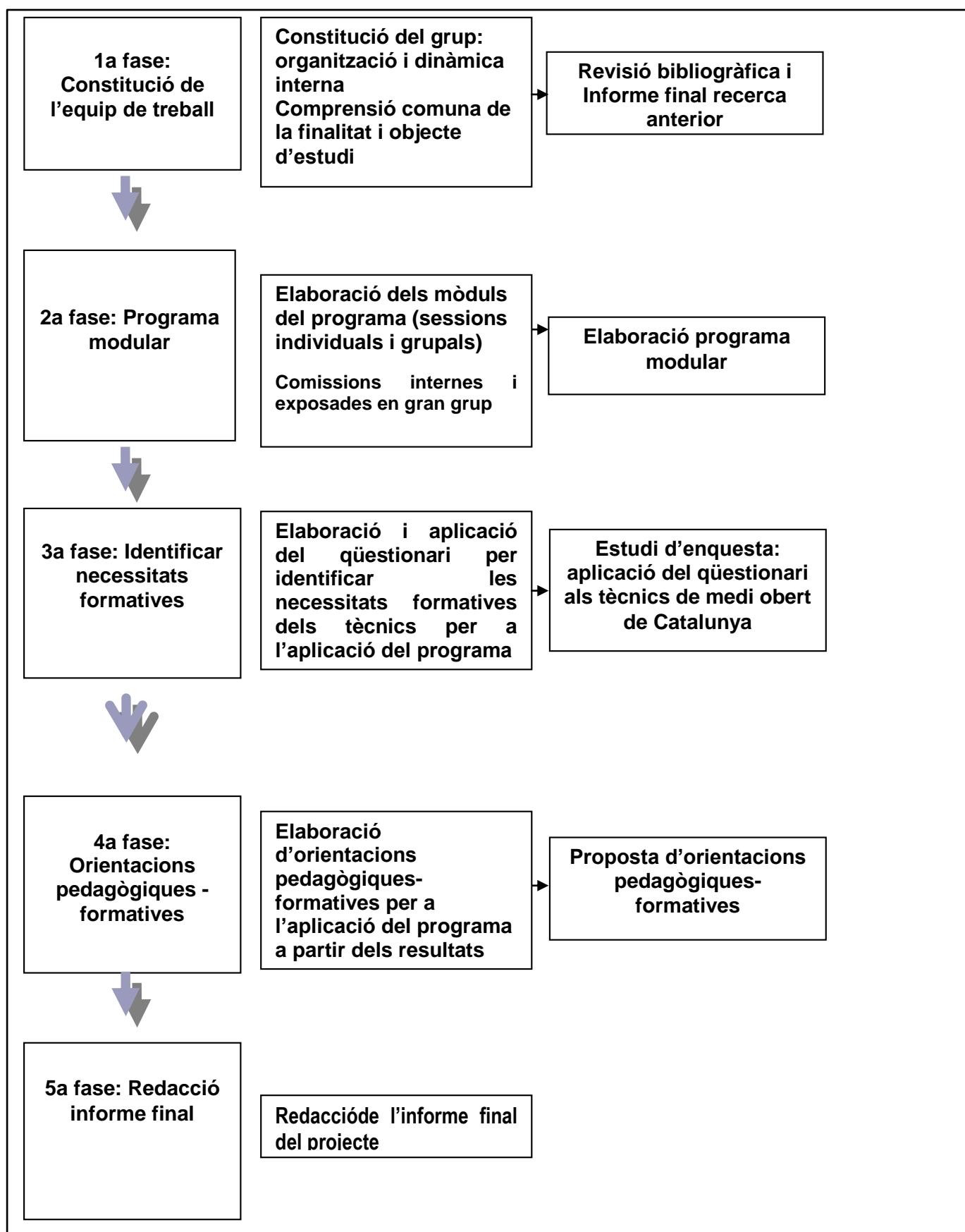
FASE 5. Redacció de l'informe final (octubre-novembre 2015)

Finalment, en aquesta fase es procedirà a la redacció final de l'informe de recerca considerant el disseny global del projecte i el programa final elaborat amb les orientacions pedagògiques-formatives per a la millora de les competències socials dels i de les menors/joves en la resolució positiva de conflictes amb mesura de llibertat vigilada i tasques socioeducatives.

Aquestes fases estructuraran temporalment el pla de treball i es conceben com a operacions entrelaçades les unes amb les altres, des d'una lògica de procés i una dimensió constructivista.

En l'Esquema 1, de la pàgina següent, es presenten les fases del disseny de la investigació explicitant els objectius i estratègies metodològiques corresponents a cadascuna d'elles, a mode de resum il·lustratiu.

Esquema 1. Disseny del projecte

5.2 Instrument de recollida d'informació

A continuació ens centrem amb l'instrument de recollida d'informació que hem elaborat i aplicat per conèixer les necessitats formatives dels tècnics sobre els continguts del programa.

5.2.1 Qüestionari

S'utilitza el qüestionari amb la finalitat –diagnòstica- d'identificar les necessitats formatives dels tècnics per a l'aplicació del programa.

En la següent taula es presenta una breu síntesi de l'objectiu que persegueix el qüestionari, la font d'informació utilitzada i la fase d'aplicació.

Taula 1. Relació objectiu, font d'informació i fase aplicació

OBJECTIU	Identificar les necessitats formatives dels tècnics per l'aplicació del programa
FONT D'INFORMACIÓ	Tècnics en medi obert
FASE D'APLICACIÓ	Fase III (identificar necessitats formatives)

A continuació, es presenta la taula d'especificacions del qüestionari on es relacionen les diferents dimensions del qüestionari, amb els seus corresponents indicadors i ítems.

Taula 2. Taula d'especificacions del qüestionari

DIMENSIÓ	INDICADORS	ÍTEM
Dades d'identificació	Equip medi obert	Sense numerar
Continguts	Coneixements	1
Metodologia	Conducció de grups	2

El qüestionari s'ha validat per un grup d'experts, concretament doctors de l'àmbit educatiu (Pedagogia) i especialistes en estadística.

En quant a l'aplicació, s'ha realitzat a un total de 54 tècnics de medi obert de Catalunya. El total de la població és de 87 entre tècnics i coordinadors de medi

obert, per tant, s'ha aplicat al 62,06% total de la població. L'aplicació del qüestionari s'ha dut a terme a partir dels coordinadors.

L'anàlisi de les dades s'ha realitzat a través del programa estadístic SPSS+. El qüestionari final es pot consultar a l'annex 6.1 d'aquest informe.

5.3 Necessitats formatives dels tècnics de medi obert

D'acord amb els objectius que es persegueixen a la recerca, donem resposta al segon dels objectius específics plantejats:

Identificar les necessitats formatives dels tècnics per la seva aplicació. (objectiu específic 2)

En el marc d'ampliar el nostre programa per la gestió positiva dels conflictes ens plantejàvem entre d'altres, identificar les necessitats formatives dels tècnics per a la seva aplicació. Ens vàrem plantejar un diagnòstic de les necessitats formatives dels agents a qui anava destinada l'aplicació del programa per tal de donar resposta als resultats obtinguts en l'anterior recerca; on els tècnics consideraven la necessitat d'una formació sobre els continguts del programa per tal d'aplicar-lo.

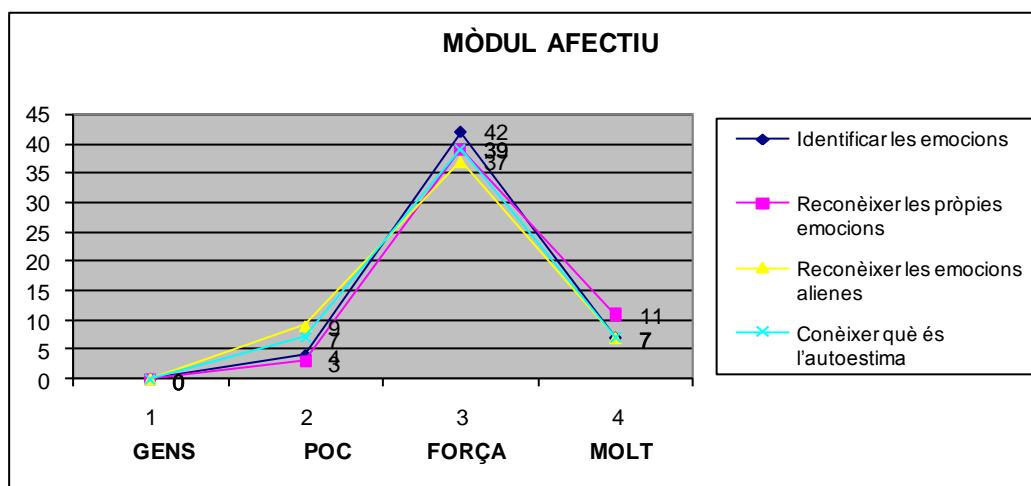
Per tal d'identificar les necessitats que tenien amb l'objectiu de traçar una proposta formativa (objectiu específic 3), es va elaborar un qüestionari (veure annex 1); a l'apartat 5.4 del present informe es presenta la construcció del qüestionari (dimensions i indicadors), la validació i l'aplicació.

Quines necessitats formatives tenen els tècnics de Medi Obert en relació al programa?

En tots els Equips de Medi Obert (EMOs) els resultats han estat similars, constatant que els tècnics mostren força coneixements sobre els continguts que se'ls preguntaven. Un cop analitzades les dades, podem concloure que no s'han extret resultats significatius.

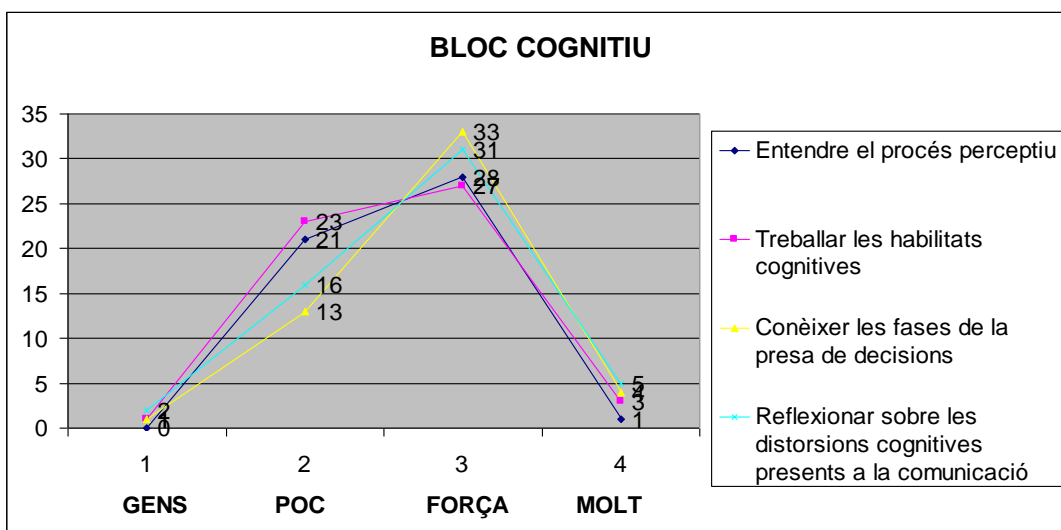
Respecte als **continguts dels mòduls**, és el **mòdul afectiu** on els tècnics es veuen més preparats a com ensenyar els diversos continguts d'aquest mòdul. A continuació es mostra la gràfica on s'observa un alt nombre de freqüències entre "força" i "molt" en comparació als altres dos blocs (Gràfics 2 i 3).

Gràfic 1. Resultats anàlisi de necessitats formatives. Mòdul afectiu.

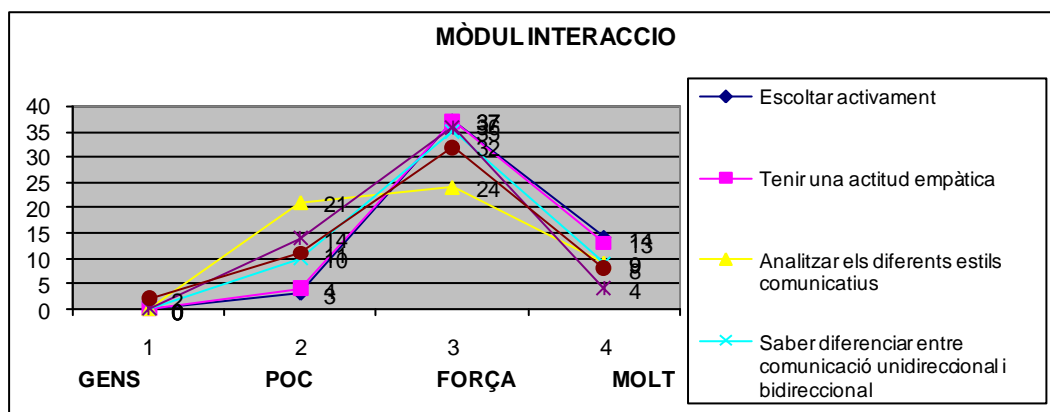
En el mòdul cognitiu, es destaca un alt coneixement, malgrat no ser tant evident com en l'anterior mòdul. Per tant, podem dir que, en alguns casos, caldria reforçar continguts; tot i no ser el suficientment significatiu com per requerir d'una formació específica. A continuació, al Gràfic 2 es pot observar com les freqüències són més repartides:

Gràfic 2. Resultats anàlisi de necessitats formatives. Mòdul cognitiu

Respecte al mòdul d'interacció els resultats són similars a l'anterior; la majoria de tècnics manifesten tenir coneixements sobre els conceptes necessaris per abordar aquest bloc, tot i que hi ha algun ítem que queda per sota de la mitja (com per exemple "analitzar els diferents estils comunicatius"). Aquest resultat no és significatiu com per plantejar una necessitat formativa, es considera que es pot pal·liar amb les orientacions i les lectures proposades en el programa.

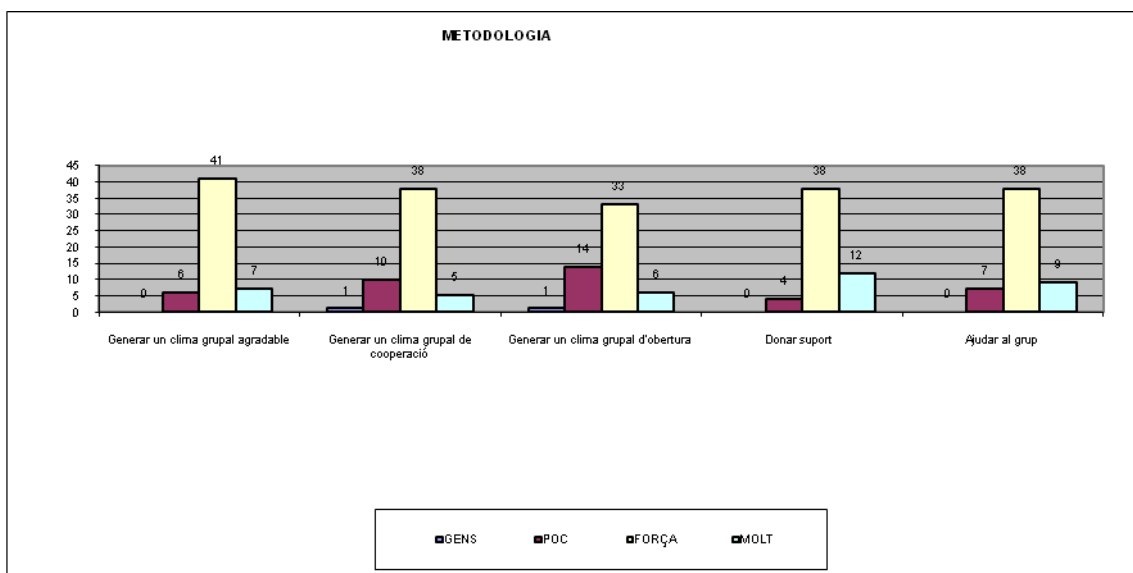
Gràfic 3. Resultats anàlisi de necessitats formatives. Bloc d'interacció.

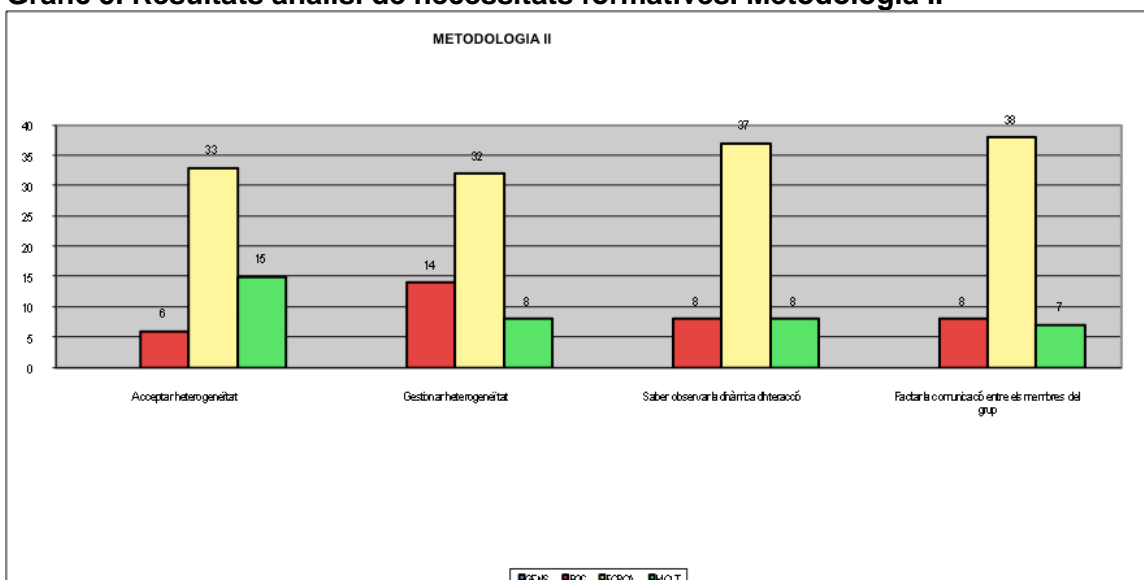
En quant a la **metodologia necessària per aplicar el programa**, els resultats obtinguts conclouen que els tècnics no tenen necessitats formatives sobre conducció de grups i dinamització.

Com es pot observar en els Gràfics 4, 5 i 6, els tècnics i tècniques dels equips de medi obert manifesten un gran coneixement sobre els diferents aspectes rellevants en el treball grupal.

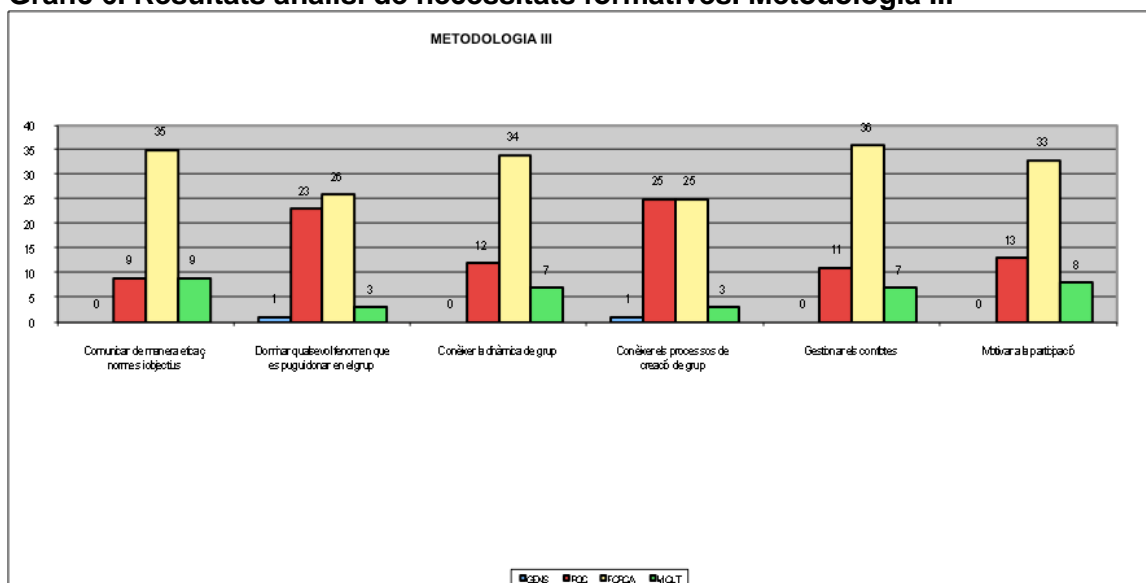
Gràfic 4. Resultats anàlisi de necessitats formatives. Metodologia I

Gràfic 5. Resultats anàlisi de necessitats formatives. Metodologia II

Gràfic 6. Resultats anàlisi de necessitats formatives. Metodologia III

Per tant, de l'anàlisi dels resultats obtinguts amb l'aplicació del qüestionari, concloem que no s'han obtingut resultats significatius que facin necessària una formació per l'aplicació del programa.

Cal destacar que, paral·lelament a l'execució d'aquesta investigació, el Centre d'Estudis Jurídics i de Formació Especialitzada ens va encarregar una formació-taller de 5 hores sobre el programa que havíem dissenyat. L'objectiu d'aquesta formació era donar a conèixer l'estructura del programa i vivenciar algunes activitats i dinàmiques.

La formació s'ha dut a terme els mesos d'octubre i novembre a tots els tècnics i coordinadors de medi obert de Catalunya amb caràcter obligatori. Tot i el caràcter experiencial amb el que s'ha pretès enfocar la formació-taller, ha resultat un espai molt limitat per un programa tan complex i gran com el que es presenta.

Les valoracions dels tècnics sobre la formació apunten, principalment, a la necessitat de poder realitzar una formació-assessorament mentre s'està aplicant el programa i després de la seva aplicació. D'aquesta manera es poden anar resolent dubtes, compartir experiència i posar en pràctica dinàmiques i activitats prèvia a la seva aplicació grupal.

5.4 Orientacions pedagògiques per a l'aplicació del programa

D'acord amb els objectius que es persegueixen a la recerca, donem resposta al tercer dels objectius específics plantejats:

Elaborar orientacions pedagògiques per l'aplicació del programa. (Objectiu específic 3)

Tenir presents unes orientacions pedagògiques per a l'aplicació del programa és essencial i necessari per tal de garantir el seu èxit. Aquestes orientacions fan referència als següents aspectes:

- Aspectes relacionats amb la prèvia aplicació del programa.
- Aspectes del programa.
- Aspectes de dinamització.
- Aspectes formatius.

Aquests aspectes es descriuen a continuació, amb els elements a tenir en compte per tal de garantir l'èxit:

- En relació a *aspectes relacionats amb la prèvia aplicació del programa*, trobem tres qüestions principals:

* *Selecció/perfil dels participants*. El grup de joves per aplicar el programa hauria de tenir unes característiques similars com l'edat –que no siguin d'edats molt dispars, sinó grups formats entre 15-16 anys o 17-18 anys-; amb un nivell de lectoescriptura i comprensió similar per facilitar la dinamització; la major heterogeneïtat possible en quant al sexe i origen cultural i amb una situació familiar, social i educativa *intermitja*.

* *Nombre de joves*. El nombre de joves per grup és entre 6-8 joves. Es considera un nombre adequat per dinamitzar com a grup i, d'altra banda,

garanteix el poder aplicar el programa encara que l'assistència no sigui regular o bé hi hagi baixes inesperades.

* *Motivació del dinamitzador.* La motivació de qui aplica el programa és indispensable perquè funcioni. El dinamitzador se l'ha de creure, se l'ha de fer seu.

- *Aspectes del programa.* Els elements que faciliten una aplicació d'èxit en quant al programa pròpiament es refereix són:

* *Estructura del programa.* Aquest aspecte fa referència a com s'ha dissenyat el programa; té un disseny molt pautat en quant a les orientacions pedagògiques al llarg del desenvolupament de les sessions: a l'inici de la sessió –concretament a l'apartat de desenvolupament de la sessió- es realitza un breu resum del que es durà a terme a la sessió per tal que el dinamitzador tingui una idea global de la sessió; totes les activitats tenen les seves preguntes de dinamització/debat per promoure la reflexió; les conclusions estan en un requadre per tal de ser identificades ràpidament pel dinamitzador; es compta amb el material de suport ja preparat per l'aplicació del programa i, en el cas de l'aplicació grupal, s'indica al llarg de la sessió en quin moment s'ha d'introduir la diapositiva del power point.

**Sessió de reconeixement.* Tal i com es planteja a la sessió de reconeixement, es recomana realitzar-la conjuntament amb altres joves/grups de joves que hagin participat del programa. Per tal que el jove es senti reconegut i identificat amb el treball realitzat, és convenient fer fotos durant les sessions del programa; inclús fer vídeos i gravar la veu dels joves (aquí el límit l'estableix el dinamitzador). Amb aquestes fotos (vídeos i gravacions de veus) es munta una presentació amb música o bé una narrativa digital (aquí el límit el torna a establir el dinamitzador). La clau no es realitzar un muntatge complicat, sinó crear un vídeo on els joves es sentin identificats amb la seva participació en el programa a la jornada de reconeixement i lliurament de diplomes. Això genera en els

joves un reforç positiu i un sentiment de satisfacció i benestar important en el tancament del procés d'aplicació del programa.

- *Aspectes de dinamització.* Quatre són els aspectes que cal tenir en compte a l'hora de dinamitzar el programa i el grup:

- * *Aplicació per parelles.* És important que l'aplicació la duguin a terme dues persones. Una persona es pot dedicar més a gestionar el grup i l'altra pot focalitzar-se en la dinamització del contingut de les sessions. En el cas que hi hagi menors/joves al grup que els tutoritza un altre tècnic diferent als dos dinamitzadors que apliquen el programa, és imprescindible que entre aquest tècnic i els dos dinamitzadors hi hagi coordinació sobre el que es fa i el que passa a les sessions.

- * *Activitats lúdiques, útils i reflexives.* Les activitats que es plantegen al programa tenen un caràcter lúdic, són d'utilitat pel jove en el seu dia a dia i promouen la reflexió. Partint d'aquesta premissa, és important que el dinamitzador interioritzi aquests tres aspectes per tal de fer èmfasi: és important que les activitats es plantegin com una activitat lúdica però sense oblidar que, a l'acabar l'activitat, cal emfatitzar en les conclusions a les que s'arriba. A aquestes conclusions s'arriba a partir de les preguntes de debat proposades en el programa, promovent la reflexió i vinculant la utilitat de les conclusions/activitat amb la vida del jove.

- * *Aterrar activitats amb exemples propers.* En la línia de l'anterior, és bàsic que els dinamitzadors concretin els conceptes, situacions, etc. que es treballen amb situacions properes dels joves. D'aquesta manera es facilita posar en relació la teoria amb la pràctica.

- * *Potencialitat de les activitats.* Les activitats que es proposen en el programa tenen molta potencialitat. Tenen diferents focus d'interès, depenen del que es vol treballar. En aquest cas, s'han focalitzat les activitats en funció dels objectius establerts. El dinamitzador/a pot fer els canvis que consideri oportuns ja que el programa és flexible.

- *Aspectes formatius.* El seguiment i assessorament al llarg de l'aplicació del programa així com al finalitzar, és imprescindible per tal de garantir una adequada aplicació. Els dinamitzadors senten que poden resoldre els seus dubtes en la preparació de la sessió; poden experimentar o vivenciar les activitats i poden compartir l'aplicació i els resultats de les sessions. Aquest aspecte és clau per cuidar la motivació dels tècnics i afavorir les aplicacions del programa.

Tots aquests aspectes afavoreixen un bon desenvolupament del programa i garanteixen el seu èxit.

6. Límits

La pròpia naturalesa de la realitat socioeducativa –diversa, complexa i canviant– està subjecta a limitacions i obstacles que no poden obviar-se (Mateo, 2001). Aquest autor ens presenta una sèrie de factors (límits d'ordre ambiental, límits d'ordre tècnic, límits derivats de l'objecte d'estudi i límits d'ordre ètic i moral), dels quals, podem dir que aquesta recerca no presenta cap d'ells.

7. Conclusions

El programa que s'ha dissenyat s'adequa a les necessitats de medi obert, ja que, principalment, és un resultat de la recerca anterior. Aquest programa ha permès donar resposta a diferents necessitats:

- Un programa grupal pel treball de les competències socials en la resolució positiva dels conflictes.
- Versió individual en el cas de no poder aplicar el programa de forma grupal .
- Programa modular que s'adapta a les possibilitats i necessitats dels joves (aplicació d'1, 2 i/o 3 mòduls).
- Instruments d'avaluació per valorar l'aplicació del programa.
- Recursos senzills per a la seva aplicació: ordinador i canó.
- Material de suport inclòs.
- Programa molt pautat i detallat per tal de facilitar la preparació del programa.

En relació a les necessitats formatives, els tècnics/ no necessiten formació en relació a aspectes de contingut dels mòduls així com tampoc de dinamització del programa. En canvi, es considera adequat poder realitzar un assessorament al llarg de l'aplicació del programa i al final. D'aquesta manera es garanteix una adequada aplicació del programa; les dinamitzadores senten que poden resoldre els seus dubtes en la preparació de la sessió; poden experimentar o vivenciar les activitats i poden compartir l'aplicació i els resultats de les sessions. Aquest aspecte és clau per cuidar la motivació dels tècnics i afavorir les aplicacions del programa.

I, per últim, les orientacions pedagògiques del programa permeten que el programa funcioni i s'apliqui amb èxit. És interessant que aquestes orientacions es tinguin en compte abans de començar a aplicar el programa, ja que s'estableixen una sèrie de condicions afavoridores per la seva aplicació.

8. Propostes

Al llarg de l'elaboració del programa, així com a la formació-taller realitzada, es detecten algunes necessitats que es transformen en propostes de treball. Aquestes propostes són les següents:

- *Avaluació de l'impacte del programa.* Es considera d'interès realitzar una investigació avaluativa per tal de conèixer l'impacte del programa. Per realitzar aquesta avaluació és important garantir que el programa s'apliqui tal i com està dissenyat. Així doncs es proposa una recerca de dos anys mínim amb el següent pla de treball:

*Primer any. Aplicació del programa per part dels tècnics amb reunions de seguiment en format seminari per assessorar, valorar i supervisar l'aplicació.

*Segon any. Al cap de 6 mesos mínim de la finalització de l'aplicació del programa (imprescindible aquest temps per garantir la permanència al canvi), realitzar l'avaluació de l'impacte.

- *Mentoring com a efecte multiplicador.* Entenem per mentoring l'oferiment de consells, informació o guia que fa una persona que té experiència i habilitats en benefici del desenvolupament personal i professional d'una altra persona. En aquest sentit i tenint en compte que es recomana una aplicació dual del programa grupal, es proposa que aquest tàndem estigui format, inicialment, per un tècnic que ha participat de la recerca i, per tant, del disseny del programa, i per un altre tècnic que tingui interès en aplicar el programa. D'aquesta manera el tècnic investigador "forma" a l'altre tècnic des de l'aplicació pràctica del programa. I, aquest segon tècnic que ha estat format, pot fer tàndem en una segona aplicació del programa, amb un altre tècnic novell. Així assolim l'efecte multiplicador que pot tenir el mentoring en la formació de programes.

- *Assessorament.* Aquesta proposta va lligada a la primera i és una altra manera de formar en l'aplicació del programa a través de l'acompanyament diferent del mentoring. Aquesta recau en la importància de poder realitzar assessorament abans, durant i després de l'aplicació del programa a partir de seminaris-trobades entre els tècnics interessats en aplicar-lo. D'aquesta manera es dóna seguretat al tècnic que no coneix el programa o bé que no ha aplicat mai un programa grupal en el context de justícia, ja que així es sent acompanyat i recolzat. A més, es poden anar resolent dubtes, compartir l'experiència i posar en pràctica dinàmiques i activitats.

- *Aplicació a altres contextos.* El programa va dirigit a joves en medi obert que estan complint llibertat vigilada i/o tasques socioeducatives, però és un programa obert que es pot aplicar a qualsevol altre context com, per exemple, serveis socials, instituts, etc. A més a més, això dóna pas a la possibilitat de realitzar altres recerques sobre el programa en altres contextos.

9. Referències bibliogràfiques

Bisquerra, R. (2006). *Educación emocional y bienestar*. Madrid: Praxis –Grupo Wolters Kluwer.

Bisquerra, R. i Pérez, N. (2007). Las competencias emocionales. *Educación XXI*, 10, 61-82.

Caruso, D. i Salovey, P. (2005). *El directivo emocionalmente inteligente*. Madrid: Algaba, pp. 65 – 142

Boqué, M.C. (2002). *Guia de la mediació escolar. Programa comprensiu d'activitats, etapes primària i secundària*. Barcelona: Associació de Mestres Rosa Sensat.

Boqué, M.C. (2007). *Tiempo de mediación. Taller de formación de mediadores y mediadoras en el ámbito educativo*. Barcelona. Ceac.

Carpena, A. (1999). Habilitats socials i educació de valors des de l'acció tutorial. Consultat a: <http://www.xtec.cat/sgfp/llicencies/199899/memories/acarpena.pdf>

Carreras, G. Desconeix-te tu mateix. IES Sant Just Desvern. Curs 09-10. Tema 4: Mulla't pel teu futur). Consultat a: http://blocs.xtec.cat/experienciadevidapsico/files/2009/12/3er_eso_desconeixte_unitat4_presa_decisions1.pdf

De la Torre, S. (1997). *Creatividad y formación*. México: Trillas.

Ensenyament. Generalitat de Catalunya. Programa de Competència Social. Educació Secundària Obligatoria. 2n Cicle. Consultat a: http://xtec.gencat.cat/web/.content/alfresco/d/d/workspace/SpacesStore/0065/95036a02-9079-4ecd-aa45-3c4f4b167031/competencia_social_2n_cicle_eso_febrer09.pdf

Fodor, I. (1996). A Cognitive Perspective for Gestalt Therapy. *British Gestalt Journal*, 5 (1), 31-42.

Graña, J.L. i Rodríguez, M.J. (2010). *Programa Central de Tratamiento Educativo y Terapéutico para Menores Infractores*. Agencia de la Comunidad de Madrid para la reeducación y reinserción del menor infractor. Facultad de Psicología, Universidad Complutense de Madrid.

Garrido, V. i López, M. (2005). *Manual de intervención educativa en readaptación social, los programas del pensamiento prosocial*. Valencia: Tirant lo Blanch.

Goldstein, A. P. et al. (1989). *Habilidades sociales y autocontrol en la adolescencia*. Barcelona: Martínez Roca.

- Goleman, D. P. (1995). *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ for Character, Health and Lifelong Achievement*. Bantam Books: New York.
- Havelock, R.G. i Huberman, A. M. (1980). *Innovación y problemas de la educación. Teoría y realidad en los países en desarrollo*. Ginebra: UNESCO-OIE.
- Huberman, A. M. (1973). *Cómo se realizan los cambios en la educación: una contribución al estudio de la innovación*. París: UNESCO-OIE.
- Larson, K.A. & Rumberger, R.W. (1998). Student mobility and the increase risk of high school dropout. *American Journal of Education*, 107, 1-35.
- Martínez, B. (2010). Ejercicios para la comprensión de las distorsiones cognitivas en niños de 8 a 10 años. *Revista profesional española de terapia cognitivo-conductual*, 5, (1), 35-59.
- Mateo, J. (2001). *Investigació Educativa*. Barcelona: Departamento MIDE, Universitat de Barcelona (paper).
- Moreno, M.G. (1995). *Investigación e Innovación Educativa, La Tarea*, 7. Disponible en línea a: <http://www.latarea.com.mx/articu/articu7/bayardo7.htm>
- Pallarés, M. (1990). *Técnicas de grupo para educadores*. ICE: Madrid.
- Panchón, C. (1998). *Pedagogía de la inadaptación social*. Barcelona: Dulac.
- Panchón, C.; Heras, P.i Pruna, J. (2008). Jóvenes en conflicto con la justicia. Un camino hacia la inclusión social. A: Brullet, C.; Gómez-Granell, C. (coord.).(2008). *Malestares: infancia, adolescencia y familias*. Barcelona: GRAÓ-CIIMU, 281-304.
- Rosenberg, M. (2007). *Comunicación no violenta: Un lenguaje de vida*. Buenos Aires. Gran Aldea editores.
- Ross, R., Fabiano, E., Garrido, V., i Gómez, A. (1996). *El pensamiento prosocial. El modelo cognitivo para la prevención y el tratamiento de la delincuencia y el abuso de drogas*. Valencia: Cristóbal Serrano.
- Rutter, M. (2007). Resilience, competence and coping. *Child Abuse and Neglect*, 31 (3), 205-209.
- Saarni, C. (2000). Emotional Competence. A developmental Perspective. In R. Bar-On & J. D. A. Partier (Eds.), *The Handbook of Emotional Intelligence Theory, Development, Assessment and Applications at Home, Scholl, and in the Workplac* (pp. 68-91). San Francisco, Ca: Jossey-Bass.
- Sacco, W.P., & Beck, A.T. (1995). Cognitive theory and therapy. In E. Edward Beckham and William R. Leber (Eds.), *Handbook of Depression: Treatment, Assessment and Research* (2nd ed.). New York: Guilford Press

Torrego, J.C. (2000). *Mediación de conflictos en instituciones educativas. Manual para formación de mediadores*. Narcea: Madrid.

Vargas, L.; Bustillos, G. i Marfan, M. (1993). *Técnicas participativas para la educación popular*. Madrid: Popular.

Vázquez, C. i Hervás, G. (2008). Salud positiva: del síntoma al bienestar. A: Vázquez, C; Hervás, G. (Eds.). *Psicología positiva aplicada*. Bilbao: Desclée de Brouwer, 17-39.

Vivas, M.; Gallego, D. i González, B. (2006). *Educar las Emociones*. Madrid: Dykinson.

Webs consultades

Bloc cognitiu

Sota Pressió. Guia d'activitats. PDS (promoció i desenvolupament social)
<http://www.sotapressio.info/saber-dir-no.html>

Cómo lidiar con la presión de grupo. Kidshealth.org

<https://elpoderlotienestu.files.wordpress.com/.../d...>

Las distorsiones cognitivas por Homer Simpson. Filmoterapia.
<http://jaimeburque.com/blog/las-distorsiones-cognitivas-por-homer-simpson/>

http://es.wikipedia.org/wiki/7Distorsi%3n_cognitiva

Bloc afectiu

http://www.livestrong.com/es/actividades-ninos-identifiquen-info_5357/

<http://www.aulafacil.com/cursos/11591/psicologia/psicologia/taller-de-habilidades-sociales-y-comunicacion/dinamica-para-identificar-y-expresar-emociones-descubriendo-emociones>

<http://luciamateu.blogspot.com.es/p/dinamicas-emocionales.html>

http://www.escoltesiquies.cat/files/u21417/libro_educar_emociones.pdf

<http://www.crecimiento-y-bienestar-emocional.com/importancia-emociones.html>

Bloc interacció

<http://www.educarueca.org/spip.php?article691>

<http://www.xtec.cat/jcruz/recursos/conflictos/resolucioconflictos>

[http://www.laureanobenitez.com/actividades de dinamica de grupos.htm](http://www.laureanobenitez.com/actividades_de_dinamica_de_grupos.htm)

http://www.xtec.cat/~jcruz/recursos/conflictos/resolucio_conflictos.pdf

<http://cineyvalores.apoclam.org/las-peliculas/educacion-secundaria-obligatoria/segundo-ciclo-secundaria/el-circo-de-la-mariposa-eso2.html>

VIDEO "L'aniversari", Grup d'investigació GRISIJ de la Universitat de Barcelona

CAVALLS: Samloyd (EEUU 1841), "puzzle de los jinetes"

NOU PUNTS: " Enfoque Detroit" (1970), "los nueve puntos"

TANGRAM: "Juego de forma chinas", Joost Elffers (1977)

CONTE DE L'ELEFANT: Conte popular de la India. Adaptació , Karem Bac Kreetein

NASA: Adaptació de l'exercici de JAY HALL, professor Universitat de Texas (EEUU)